

Ivan Milovan, *Svetvinčenat: jučer, danas*, II. dopunjeno izdanje, Pazin: »Josip Turčinović« d.o.o, 2016., 121 str.

Monografija naslova *Svetvinčenat: jučer, danas* II. je dopunjeno izdanje koje je napisao mons. Ivan Milovan, biskup porečki i pulski u miru. Napisati knjigu možda je jedan od najprimjerenijih iskaza zahvalnosti što ga može dati intelektualac svojoj rodnoj grudi. Tako je već 1975. godine Ivan Milovan, tada kao rovinjski župnik, objelodanio prvo izdanje ove knjige koja je ujedno bila i prva monografija na hrvatskom jeziku o Svetinčentu.

Ovdje treba napisati kako je u lipnju 1997. godine organizirano savjetovanje na temu »Izvori za povijest Svetvinčenta« čiji su radovi objavljeni u *Vjesniku istarskog arhiva* (2001. godine). Time je prvi put ovo mjesto dobilo širu specijalističku raščlambu iz niza humanističko-znanstvenih očista.

No, vratimo se knjizi koju prikazujemo. Mons. Milovan već u prvom podnožnom retku objašnjava kako je službeni naziv mjesta Svetvinčenat, iako ga narod zove Savičenta što ga je zacijelo potaklo da se i sam odlučio varirati ta dva naziva dalje u čitavu tekst. Nakon kratkog, ali poetičnog predgovora struktura knjige nastavlja se trima većim cjelinama koje su podijeljene na niz poglavlja.

Prvu cjelinu, naslova »Povijesne crtice« (str. 9 – 32), autor započinje citatom iz *Istarskog razvoda*, sredonjovjekovne glagoljske listine, gdje se prvi put na hrvatskom jeziku spominje Svetvinčenat, i to kao Sveti Vincenc, dok prvi spomen uopće ovog mjesta seže u 10. st., preciznije u 965. godinu, i to u dokumentu kojim se ističe pravo porečkih biskupa da tamo ubiru desetinu. Prve duhovne impulse, štoviše žarište kršćanske pouke, prema mons. Milovanu treba tražiti u činjenici postojanja benediktinskog samostana sv. Vincencija još od 6. st. čija je crkva na groblju svjedok tih davnih, ali u duhu i dalje živih vremena. Autor ne piše samo o crkvenoj prošlosti mjesta već se osvrće na promjene koje su ga zadesile pod njegovim zemaljskim gospodarima počevši od vlasti Rimljana, preko Franaka, akvilejskih patrijaraha pa do Mlečana, zaključujući u tome dijelu kako je uspomena na potonju »zapisana samo u kamenju kaštela i crkava, a u jeziku našega puka ostala je tek možda u uzrečici 'dignuti u benece'« (str. 14). Osim tzv. političke događajnice, autor se osvrće i na svakidašnji život mještana donoseći neke pojedinosti zaključivši s pravom kako je, primjerice, o zemlji doslovno ovisio život ovdašnjeg stanovništva pa su u starim zapisima česte raspre upravo zbog nje. Probleme je zadavala i kuga koja je svoj odraz s razlogom ostavila i u litanijama, a bolest kolere iz sredine 19. st. (1855.) pokosila je samo u Režancima tijekom 20-ak dana 12 osoba, a u čitavoj župi čak 37 osoba. Tadašnji župnik Antonio Facchinetti osobno je njegovao bolesne, osim što je davao sakramente umirućima. Tu su i turske provale čiji je trag i danas nazivlje nekih lokaliteta poput *Turske vale* kod sela Čabrunići. Posebnu pozornost mons. Milovan pridaje kaštelu, tom zaštitnom znaku Svetvinčenta, koji je krajem 15. st. izgradila obitelj Morosini, a obitelj Grimani obnovila.

Autor donosi i svoj pogled na etničku sliku, definirajući tko su to »Vlahi«, »Bezaki« i »Krnjeli«. Uvidom u knjigu *Stanja duša* iz kraja 18. st. niže prezimenske oblike svojstvene Savičenti, a koji se susreću i u ostalim hrvatskim krajevima. U tom nizu podastire i podat-

ke o brojnosti pučanstva, i to od 1639. godine nadalje. Napoleonovo razdoblje početkom 19. st. zahvatilo je i ovo mjesto središnje Istre te je iz tog perioda autor pridodao monografiji više redaka o nekoliko epizoda. Austrijska vlast do 1918. tema je pretposljednog poglavlja ove prve cjeline koje opisuje, između ostalog, vjekovni izazov što ga predstavlja voda ovome kraju i kako su tek od sredine 19. st. imućniji seljaci krenuli graditi cisterne. Cjelina je zaključena pregledom zbiljanja u 20. st. u sklopu kojeg nam pisac otkriva kako je u *Stanje duša* župnik uz imena često upisivao opasku o poginulim župljanima i od čije su ruke ovi pali, primjerice, »ubijen od strane Nijemaca«, ili »fašista«, a samo u nekoliko slučajeva »ubijen od partizana«.

Drugu cjelinu, naslova »Crkva i prosvjeta« (33 – 90), započinje opisom crkve sv. Vincencija koja je bila stara župna i opatijska crkva ove župe po čijem je zaštitniku i mjesto dobilo ime. Slijedi opis sadašnje župne crkve Navještenja Marijina, s osvrtom na Zbirku sakralne umjetnosti, kao i popis odabranih datuma o radovima u ovoj crkvi i nekim značajnim događajima koji se uz nju vezuju od početka 18. st. nadalje. U župi je djelovao i zborni kaptol koji su činila tri kanonika, a uz njih je dušobrižnički djelovao i jedan kapelan, ponekad i više drugih svećenika-nadarbenika koji su se u liturgiji služili latinskim i hrvatskim jezikom. I bratovštinska udruženja bila su uprisutnjena u ovoj župi gdje mons. Milovan navlastito spominje bičevalačku bratovštinu sv. Roka za koju će napisati da je »jedna zakašnjela pojava starih bičevalačkih običaja«. U smislu materijalnog uzdržavanja klera pojašnjava fenomen zaklada, tzv. mansionarija, kojih je ovdje bilo šest s kraja 17. i tijekom 18. stoljeća. Uz spomenute dvije crkve, u župi danas postoji još šest crkava: sv. Katarine, sv. Antuna Opata, sv. Roka, Majke Božje od Zdravlja, sv. Germana i sv. Marije »od Trih Kunfini«. Svako od navedenih pridaje ključne obavijesti o gradnji i umjetničkoj baštini, kao i neke druge povijesne podatke. Ukazuje ujedno na one crkve za koje postoji povijesni spomen, ali ih više nema. Osobit izraz pučkog sakralnog graditeljstva jesu kapelice kojih 30-ak, u ovoj publikaciji i fotografijom prikazanih, resi putove i raskrižja ove župe. U popisu svećenika koji su pastoralno bili vezani za Svetvinčenat, utkali se u duhovni život toga mjesta, od prve polovice 16. st. (1534.) do danas mogu se iščitati i suvremena prezimena, a zapinje za oko ime pre Zvaneta Črnje kojem autor naglašava podrijetlo iz Žminja. Ovaj je, naime, službovao u Svetvinčentu sredinom 18. stoljeća. Ponos Crkve u Istri blaženik Miroslav Bulešić, sin svetvinčenske župe, dobio je zasluženo mjesto i u ovoj monografiji gdje je ocrtan njegov životni put okrunjen mučeništvom za Krista. Potom niže kraće biografije svećenika i redovnica rodnom iz ove župe koji su još aktivni i onih nedavno preminulih. Osobitu pažnju posvećuje jednom župniku iz 19. st. imenom Antonio Facchinetti koji je čitav svećenički život posvetio upravo Svetvinčentu i koji je autor etnografskih članaka objavljivanih u časopisu *L'Istria* sredinom 19. st. (1847.) u kojem na objektivan način prikazuje život i običaje istarske slavenske, hrvatske zajednice. Nedostatak je Facchinettijevih članaka u tome što nije zabilježio u kojem je selu prikupio podatke, je li to opis samo župe Svetvinčenat ili je uključena i njegova rodna Vižinada ili neka druga istarska mjesta. Kako god bilo, Facchinetti je dao prvi etnografski prikaz života istarskih Hrvata u vremenu dok je bio župnikom Svetvinčenta. Ovaj će župnik ujedno biti najzaslužniji za otvaranje župne škole. Teme poput povijesti školstva, Družbe sv. Ćirila i Metoda i posujilnice predstavljene

su u narednim redcima ove knjige. Autor preuzima iz prvog životopisa Jurja Dobrile jednu zgodu koja ga veže sa Svetvincentom, što plastično svjedoči o prihvaćanju ovog prvog nadpastira Hrvata od strane većinskog naroda istarskog poluotoka. Fašistički period ostao je u trajnom sjećanju u Istri i po potalijančivanju prezimena koje je svoj danak, kako piše autor, uzelo i u ovome mjestu. Poglavlje o Hrvatskoj čitaonici, instituciji zaslužnoj za poticanje nacionalnog identiteta i prosvjete, zadnje je u drugoj cjelini.

U posljednjoj, trećoj, cjelini, naslova »Vjervanija, nošnje, običaji« (91 – 117) mons. Milovan donosi prikaz običaja kod krštenja, vjenčanja, umiranja i pokapanja; prikaz života i rada, vjervanija, narodnih nošnji i medicine te drugih zanimljivosti iz života župljana Svetvinčenta polovicom 19. stoljeća. Osnova je tog pripovijedanja etnografski opis seljačkog stanovništva u Istri iz pera ranije spomenutog Facchinettija. Posebno valja spomenuti održavanje viteške igre na blagdan sv. Ivana Krstitelja (24. lipnja) čije poglavlje autor naslovljuje »Alka«. Pravila utrke i popis natjecatelja sačuvani su iz 1713. godine i u ovoj su monografiji doneseni. Dakle, ubrzo nakon Trke na prstenac održane u Barbanu 1696. godine, počinje slično natjecanje i u Svetvinčentu, iako nema podataka o njezinu daljnjem održavanju. Mons. Milovan nije zapostavio ni rodbinske nazive i nazive lokaliteta ovog područja; prepisao je i preveo latinske natpise na kućama Svetvinčenta te je cjelinu zaokružio crticom o starom miljokazu iz doba austrijske uprave.

Knjiga je zaključena pjesmom »Molitva«, autora Antuna Milovana, priznatog čakavskog pjesnika, čija sugestivna duhovna misao u ovoj pjesmi dolazi do osobita izražaja.

Knjiga je grafički uređena na način da povremeno podsjeća na priručnički tip literature jer su pojedini izrazi i rečenice masno otisnuti čime se htjelo naglasiti ne samo važnost iskazanoga već ujedno i olakšati pretraživanje teksta. Takvim bi oblikovanjem monografija mogla poslužiti i u održavanju zavičajne nastave.

Gledavši u cjelini, izdanje je ukusno likovno uređeno, obogaćeno je fotografijama u boji koje su namjenski napravljene, a koje ionako ugodan autorski tekst čine još pitkijim. Literatura koju autor koristi u odnosu na prethodno izdanje novijeg je datuma što ovu monografiju čini potpunijom i suvremenom. Autorski doprinos ogleda se i u korištenju neobjavljenoga arhivskog gradiva iz župnog arhiva i Biskupijskog arhiva u Poreču te će stoga i njezina stručna kvaliteta biti prepoznata od budućih pisaca povijesti ovoga kraja.

Kao dijete svetvinčenske župe i potom zauzet svećenik, mons. Milovan zacijelo je osjetio poriv učiniti nešto od trajnog značaja za svoj rodni kraj. U toj je nakani uspio zabilježivši se u povijest ove župe kao pisac njezine prve autorske monografije. Bilo bi dobro kad bi ova knjiga mons. Milovana potakla i ostale svećenike naše biskupije da napišu, svatko za svoju rodnu župu, jednu ovakvu knjigu, svojevrsnu spomen-zahvalnicu župi iz koje su potekli.

Elvis Orbanić